

Ылдыаа Мөлөкүүрэкэ өйдөбүннүк туруоруохха

Республикабытын салайан ололбут, бөдөн общественной-политической, государственной деятель И.Е.Винокуров төрөөбүтэ 110 сылын туолла

Хайа бабарар омок олон ааспыт историятын сыаналыыр, бас-көс дьонун үйэтитер ытык анала буоларын бары билэбит. Икки сыллаабыта саха норуотун чулуу уолаттарыгар — саха уус-уран литературатын төрүттээччи, билиини-көрүүнү тарбатааччы, үөһэттэн айдарылаах бөлүһүк А.Е.Кулаковскайга-Өксөкүлээх Өлөксөйгө уонна саха советскай литературатын төрүттээччи, революционер-ученый, уһулччулаах суруйааччы П.А.Ойуунускайга пааматынныктар туруоруллубуттара олус махталлаах. Оттон быйыл саха биллиилээх государственной-политической деятеллэрэ М.К.Аммосовка уонна Г.И.Чиряевка эмиз өйдөбүннүктөр туруоруллаллара былаанналар.

Мин маны санатан тураммын, биһиги, сахалар, өссө биир чабылхай киһибитигэр, саха норуотун культурнай нэһилиэстибэтин турууластыт, нэһилиэнньэни аччыктааһын хара дьайыттан быһаабыт, дойду үрдүнэн тоталитарнай режим бүрүккээн турар кэмигэр уонна Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии, ол кэнинээби айгыраабыт олобу чөлүгэр түһэрип ыарахан сылларыгар республикабытын салайан ололбут, бөдөн общественной-политической, государственной деятельгэ — И.Е.Винокуровка, төрөөбүтэ 110 сылын туолар үбүлүүнүн сибээстээн, пааматыннык туруорарга этиилээхпин. Үбүлүүнү авторитеттаах комиссияны тэрийэн республика таһымыгар бэлиэтиэххэ наада. Киниэхэ анаан документальной киинэ оҥорорго, кинигэ таһаарарга диэн баба санаабын биллэрэбин.

И.Е.Винокуров 1896 сыллааха тохсунньу 1 күнүгэр (эргэ стилинэн 1895 с. ахсынны 20 күнүгэр) Нам улуунун Куһааран уал нэһилигэр дьадаҥы дьиз кэргэнгэ төрөөбүтэ. Оҕо сааһа олус ыарахан, эрээдээхтик ааспыт. Бастаан аҕата уол үс саастаагар өлбүтэ. Ол нөҕүө сылыгар ийэтэ көрбөт буолбута.

Ылдыаа аймах-билэ дьонун көмөлөрүнэн 1904-1908 сылларга улуус киинигэр Куонда Кириэскэ церковнай-приходской училищегэ үөрэммитэ. Тулайыах буолан пансионатка ололбута. Үөрэхтэр бастыҥнар ахсааннарыгар кириэсэрэ. Илья уон биер саастаагар хараҕа суох ийэтэ өлбүтэ. Уол баайдарга батараакты барбыта. Кэлин улаатан, дьону кытары тэнгэ сылдьар буолан баран, билэр дьонунаан, ол иһигэр аймаҕа И.И.Винокуров (Усуйаанаҕа Кыйдаара Уйбаан дииллэрэ - Н.К.) буоланнар, аан бастаан 1916 сыл сайынгар хоту, Булуҥга, балык бултааһыныгар барсыбыта. Эдэр киһини хотугу сир ай-

ылбата, булда-аһа абылаабыта.

Ылдыаа нөҕүө сылыгар эмиз дьону кытары иккистээн Өлүөнэ төрдүгэр кэлсибитэ. Ол сылдьан Күһүүргэ олохтоох, бэйэтэ Хангаластан төрүттээх, саха атыһытын И.Т.Павловы (Я.Ф.Санников — Усуйаана 2-с гильдиялаах атыһытын күтүөтэ, медицинскэй наука доктора Т.И.Крылова аҕата) көрсүбүтэ.

Ылдыаа Мөлөкүүрүп ити сыл күһүнүгэр, сир үчүгэйдик тоҥмутун кэнниттэн Атыһыт-Күтүөт Павлов (усуйааналар итинник ааттыыллара) Күһүүргэ тизлэн кэлбит таһаарынан бэдэрээччигэ кытта тиздиһэн, Усуйаанаа аан бастаан кэлсибитэ. Ити туһунан кэлин миэхэ эһэм А.А.Томская-Талтаа: "Былар ылдыаа Мөлөкүүрүп таайа Кыйдаара Уйбааннын кэлэнэр биер кыһын эһиги сиргитигэр — Тастаахха эһэлэргин кытары олоро сылдыбыттара. Онтон Ньюкуускалаагы кытары Лээхэптэр арыларыгар кырсар соботуопкатыгар сылдыбыттара. Кэлин Усуйаа-

наҕа сэбиэскэй былааһы олохтуу кэлэ сылдыбыта. Оччолорго биһиги Дьэриэмкэ диэн сиргэ олодохпутуна эһэг Хабырыһа сирдүйтүгэ Тумат дьонун ыгыра кэлэн барбыта", — диэн кэпсэбитэ.

1920 сыл сааһыгар кинилэр бултаабыт түлээхтэрин туттара уонна аһыыр ас, саа сэбэ булунар соруҕунан Хаһаачыйаҕа кэлбиттэрэ. Ол сылдьан Илья Винокуров Верхоянскайтан советскай былааһы олохтуу кэлбит Соудеп инструкторун Д.Петрову уонна Д.Новгородову көрсүбүтэ. Кинилэртэн Сибиргэ уонна Саха сиригэр Колчак былааһа сууллубутун, сиргэ-дойдуга сэбиэскэй былаас олохтонон эрэрин кэрэхсии истибитэ уонна саҥа олобу тутуһар бигэ санаанан салайтаран Дьоккуускайга кэлсибитэ.

И.Е.Винокуров дойдутугар — Намга кэлээт, тыа сирин хара үлэһиттэрин саҥа тэриллит союһугар кирибитэ. 1921 сыл тохсунньугар Дьоккуускайга икки ыйдаах советскай-партийнай курска үөрэммитэ. Ол сылдьан кулун тутарга партия чилиэтинэн ылыллыбыта. 1921-1922 сс. Саха сирин үрдүнэн гражданскай сэрии уота күөдүйбүтэ. Намнаагы добровольческой кыһыл этэрээт байыаһа Илья Винокуров саа-саадах тутан Тулагы-Киллэмгэ буолбут хаан тохтуулаах кыргыһыга кыттыбыта. Намнаагы революционнай этэрээт начальнигынан аналлыта. Гражданскай сэрии кэнниттэн кини советскай-партийнай үлэһиттэри бэлэмниир курска үөрэнэн баран Нам улуунун исполкомун бэрэссэдээтэлинэн үлээсбитэ.

Илья Винокуров 1924 сыл бэс ыйыгар РК(б)П Саха уобаластаагы комитетын дьаһалынан Ис дьыала наркоматын боломурунайынан анаан уонна Булуҥ уокругун исполкомун бэрэссэдээтэлинэн талыллар. Кини салалатынан Булуҥга С.Новгородов уонна Ф.Михайлов баандалара үлүтүгүллэр, үрүҥ баандалар тобохторун бүтэһиктээхтик эһэн, Күһүүр босхолуулар. Ити кэнниттэн И.Е.Винокуров Усуйаана олохтоохторо үрүҥ баандалартан көмүскэнэллэригэр анаан саа-саадаа аҕала, со-

ветскай былааһы олохтуу Хаһаачыйаҕа кэлбитэ.

1926 сыл бүтүүтүгэр партия уобаластаагы комитета И.Е.Винокуровы Москва куоракка БСК(б)П Киин Комитетын иһинээби партийнай үлэһиттэр 9 ыйдаах курстарыгар ыппыта.

1927-1929 сылларга И.Е.Винокуров Булуҥ уокругтаагы исполкомун бэрэссэдээтэлинэн, партия уокругтаагы комитетын сэкэрэтээринэн үлээсбитэ. Кини 1935 сылга диэри Саха АССР КК аппаратыгар, Намнаагы МТС директорунан, Сир оҥоһуутун наркомун управленийтын начальнигынан үлээсбитэ.

1935-1936 сылларга И.Е.Винокуров Бүтүн Союзтаагы Киин Ситэриилээх Комитет Президиумун иһинэн үлэлиир тутуу үрдүк курсугар үөрэммитэ. Ол кэнниттэн Булуҥ уокругар ытыллыбыта. Онно кини оройуон сэбиэтин исполкомун бэрэссэдээтэлинэн талыллан үлээсбитэ. 1938 сыл сайын ССССР Үрдүкү Сэбиэтин депутатынан талыллыбыта. Саха АССР бастакы ыгырылаах сессията кинини Саха АССР дорубуйа харыстабылын министринэн анаабыта.

И.Е.Винокуров 1939 сылга Саха АССР Народнай Комиссардарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлин солбуйааччытынан аналлыта. Кини культурнай тутуу, норуот үөрэбириитин, дорубуйа харыстабылын, наука, литература уонна искусство боппуруостарын салайбыта.

Кини салайар дьобура ордук Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии ыар сылларыгар чабылхайдык көстүбүтэ. Ол курдук, Аба дойду сэриитин сылларыгар тахсыбыт аччыктааһын алдьархайын утары охсупта. Олохтоох нэһилиэнньэбэ харса-хабыра суох сыһыаннаспыт оччотоогу обком салалатын сыһыатын, хоргуйуу издэнин төһө кылларынан туората сатаабыта. Кини ону сэргэ саха литературатын төрүттээччилэр А.Е.Кулаковскай-Өксөкүлээх Өлөксөй, А.И.Софронов-Алампа, Н.Д.Неустроев айымньылары дьонго-сэргэбэ токурутуллубакка тийээлэрин туһугар туруулаһыта.

Илья Егорович 1943 сыл сайынгар Саха АССР Совнаркомун бэрэссэдээтэлинэн аналлыта. Ити сыл

күһүнүгэр кинини Тиксиинэн эргийэн, балык промышленноһын сайдыытын билэ таарыйа истигник саныыр доһоттордоох Усуйаанатыгар үсүһүн ууга түһэр "Католина" Н-275 гидросамолетунан тийэ сылдыбыта. Кини ол тийэх сырытыгар олохтоох нэһилиэнньэ балыгы тотохана сиирин көгүллээн барбытын кырдыаҕастар өтөргө диэри махтаналлар.

И.Е.Винокуров Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сэрии уонна сэрииттэн оһоруну ыарахан 1943-1946 сылларыгар республика Министрдарын Сэбиэтин Бэрэссэдээтэлинэн эңкилэ суох үлээсбитэ. 1946 сыллааха кини ССКП Саха уобаластаагы комитетын бастакы сэкэрэтээринэн өрө таһаарыллыбыта.

Кини олус чизинэй уонна үтүө санаалаах, кыаммат, боростуой дьонго үтүөнү, көмөнү оҥорортон туора турбат киһи этэ. Оннооҕор обком сэкэрэтээринэн үлэлиир сылдьан былыр бииргэ сылдыбыт, ололбут доһотторуугар, мин эһэлэрбэр баһыылка, онно чэй, табах уган, харыскалаах суругу ытан турар.

Хомойуох иһин, кини олоҕо эриэ-дэхси буолбата — 1951 сыл ыам ыйын 3 күнүгэр партия обкомун сэкэрэтээрин уурааһынан "бөдөн политической албастарын иһин" диэн дьаралыктаан үлэлиир дуоһунаһыттан уураппытара. 1953 сыл бэс ыйын 8 күнүгэр киниэхэ "ССКП обкомун саха литературатын историйын сырдаатыга буржуазнай-националистической токурутуулары сыаналааһыҥка линиятын кытта сөбүлэспэтэрин уонна Тихоновы холуннарааччы диэн олоҕо суох буруйдаабытын иһин учуотнай карточкаҕар киллэрэн туран быһаар бэриллибитэ. И.Е.Винокуров ити кэнниттэн өлүөр диэри хаһаайыстыбаннай үлэлэргэ сылдыбыта.

Кини ССКП уобаластаагы уонна куораттаагы комитетын састаабыгар хаста да быһаардаммыта. ССРС икки уонна үһүс ыгырылаах Верховнай Сэбиэтин депутата, ССРС үһүс ыгырылаах Верховнай Сэбиэтин Союһун Сэбиэтин атын дойдулардаагы дьыалаларга комиссия чилиэнэ этэ. Партияба уонна норуокка чизинээди сулуспалаабытын иһин советскай правительство үрдүктүк сыаналаабыта. Кини Ленин, Үлэ Кыһыл Знамята, Аба дойду сэриитин 2-с степеннээх орденнарын, элбэҕ-хасианнах медалларын наҕараадалааммыта.

И.Е.Винокуров 1957 сыл тохсунньу 4 күнүгэр ыарахан ыарытттан баара-суоҕа 61 сааһыгар сылдьан олохтон туораабыта.

Николай КҮНДҮЛҮН,
журналист, кыраайы
үөрэтээччи.